

2022 márciusában az ELTE Művészetelméleti és Médiakutatási Intézetben tartottunk egy *Két szép között – Műhelybeszélgetések a magyar és kelet-európai midcultról* elnevezésű workshopot, amely még a meghitt tudományos tanácskozások mércéjével mérve is nagyon inspirálóan sikerült. Ennek egyik oka talán az volt, hogy a midcult vagy középfaajú művekről, legyenek akár a tömeg- vagy éppen a magaskulturális mezőhöz közelebb, tematikusan viszonylag kevés szó esik. A *Kellék*ben olvasható cikkek egy része előadás formájában is elhangzott,¹ a lapszám pedig folytatja és megerősíti a törekvést, hogy ez a fontos problémakör a magyar nyelvű humán- és társadalomtudományos diskurzusnak is szerves részévé váljon.

A midcult, vagyis a magas- és tömegkultúra – önmagukban problémásan meghatározható – műfaji kódjait keverő, azok határán elhelyezkedő kulturális kategória számtalan definíciós problémát hordoz magában. Sokan érvelnek amellett, hogy a midcult vagy middlebrow kultúra a műveltség illúzióját jelenti csupán, míg más elméletek a midcult közvetítői erejét és a középosztályosodásban játszott közvetítő szerepét emelik ki. A sok egymás mellé helyezett kifejezésből is kiderül, hogy a fogalom egyik problémája a kulturális és mediális klasszifikációban, a másik pedig a hagyománypozícióban, a kánonképzésben betöltött jelenlétére vagy hiányára utal: nem azért nincsen hivatalos magyar elnevezése, mert ilyen jellegű alkotások nem léteznek a magyar kulturális mezőben, hanem azért, mert *nem így nevezték őket*. Az európai, azon belül is a kelet-európai fősodorral nagyjából a huszadik század első harmadáig egy pályát bejáró magyar kulturális mezőben felbukkanó alkotások a második világháború,

Hermann Veronika egyetemi adjunktus az Eötvös Loránd Tudományegyetem Média és Kommunikáció Tanszékén.

Email: hermann.veronika@btk.elte.hu

Varga Balázs habilitált egyetemi docens az Eötvös Loránd Tudományegyetem Film-tudomány Tanszékén.

Email: varga.balazs@btk.elte.hu

1 Baráth Katalin és Strickland-Pajtók Ágnes tanulmányai.

majd pedig az államszocializmus évtizedei alatt – hasonlóan a régió többi országához – sajátos szcénát hoztak létre. A kulturális viszonyrendszer, az állami támogatások feltételrendszerei, a cenzúra foka és minősége, a transznacionális kölcsönhatások jelenléte mind más mértékben voltak jelen a keleti blokk országaiban, ezért aztán a „szocialista” kultúrának számos alváltozata alakult ki. A magyar példából azt látjuk, hogy az intézményrendszerek nem tudták végrehajtani sem a tömegkultúra valódi ellenőrzését, sem pedig a midculthoz sorolható köztes művek sajátos kanonizációs aktusait. Az irodalomban például a korábban lesajnált, sokak által „lektúrnek” nevezett midcult művek Krusovszky Dénes „Mitől boldogtalan a magyar író?” című, a *Magyar Narancs*ban 2018-ban megjelent cikkének érvelése szerint azért nincsenek ekként számontartva a magyar hagyományban, mert a Kádár-rendszer kultúrpolitikájának működési logikája minden, a receptgyűjteménynél bonyolultabb könyvet a szépirodalom kategóriájába sorolt.²

Ez a folyóiratszám annál is fontosabb, mert bár az utóbbi években megnőtt az akadémiai és iparági érdeklődés Kelet-Európa és a (poszt) szocialista kultúra iránt, viszonylag kevés tematikus – globális, regionális vagy lokális – kutatás született a midcult kortárs és történeti hagyományairól. A midcult, avagy middlebrow ugyan angolszász importfogalomnak is tűnhet, ám lapszámunk szövegei inkább azt kívánják bizonyítani, hogy nemcsak jelenségment (a kulturális termelés, fogyasztás és értékhierarchia fontos problémájaként), hanem értelmezési, olvasási stratégiaként is releváns példákkal és mozgástérrel rendelkezik a hazai és kelet-európai kortárs és közelmúltbeli kulturális térben. Nem egy angolszász modell honosításáról beszélhetünk tehát, miközben a kultúrák között vándorló és szükségképpen formálódó elméletek adaptációjának, tudatos alkalmazásának kérdéskörét kulcsfontosságúnak tartjuk a midcult esetében is. Úgy véljük, a lapszám szövegei egyben ennek, azaz a kulturális elemzési és értelmezési kategóriák reflektált használatának és kritikus értelmezésének is példái lehetnek.

A következőkben olvasható tanulmányok olyan fontos, kifejezetten a helyi és nyelvi hagyományokhoz is kapcsolódó kérdéseket vetnek föl, mint a midcult és a modernista hagyományok keveredése a 20. századi régiós kulturális termékekben, a szeriális elbeszéléseknek a midcult hagyományokhoz való kapcsolódásai, avagy a köztesesség és a közép-lét poétikai és politikai. Bemutatják a lektúr, a középfaj és a midcult transzkulturális nehézségeit, valamint a köztes műfajokhoz mindkét oldalról kapcsolódó

2 Lásd Krusovszky Dénes: Mitől boldogtalan a magyar író? *Magyar Narancs*, 2018. október 13. https://magyarnarancs.hu/pislogo_szobrok/miert-nem-boldog-senki-a-magyar-irodalomban-114075.

kulturális előítéletek működését. Irodalmi és mozgóképes példák sokaságán keresztül nemcsak a midcult klasszifikációs nehézségeit illusztrálják, hanem az esettanulmányok egyben kísérletet tesznek a kulturális mező és a kulturális emlékezet rekontextualizációjára is.

A suta szóviccel megfogalmazott tavalyi műhelykonferencia-cím a pozíciókeresés, a helyiértékek (és helyi értékek) felismerésének fontosságára és kihívásaira akarta felhívni a figyelmet. Arra, hogy a bizonytalan, kevésbé csábító, efemer pozíciók igenis fontosak. Szóval nehogy éppen azért maradjunk hoppon, mert az ismerős, szépnek tűnő, bevett kategóriákhoz ragaszkodunk. Összeállításunk végső soron a kulturális értékek, ízlések, mozgások és elmozdulások szerepét kívánja régi-új szemszögből és ismerős, ám idehaza ritkábban alkalmazott fogalmi keretek között megvizsgálni.